



УДК 330.341.1

Шаперенков А. В.

## ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Висвітлено проблеми матеріально-технічного забезпечення вітчизняної інноваційної сфер, здійснено аналіз динаміки та структури середньорічної вартості основних засобів, загальної площі власних приміщень наукових організацій, фондоозброєності, технічної оснащеності та оснащеності власною площею наукових працівників.

**Ключові слова:** інновації, інноваційна сфера, основні засоби, капіталовкладення, фондоозброєність

The article describes the problems of logistic support national innovation area, the analysis of the dynamics and structure of the average annual value of fixed assets, the total area of their premises of scientific organizations, capital-labor ratio, technical equipment and equipment of their own area of scientific workers.

**Key words:** innovation, innovation field, fixed assets, investments, capital-labor ratio

Важливим аспектом формування та розкриття інноваційного потенціалу України є ресурсне забезпечення, де особливе місце займає його матеріально-технічна складова, сучасний стан якої характеризується критичним фізичним та моральним зносом. Все це унеможливує в Україні повноцінне розкриття її інноваційного потенціалу та здійснення наукових досліджень на рівні зарубіжних аналогів. Саме тому оцінка адекватності стану матеріально-технічної бази інноваційної сфери цілям побудови інноваційно-орієнтованого суспільства в Україні є важливим напрямом як теоретичних досліджень, так і практичних процесів вітчизняної суспільно-економічної трансформації.

Загальні аспекти вищезазначеної проблеми дістали досить широке висвітлення як в зарубіжній, так і в вітчизняній науковій літературі. У цьому контексті варто виділити науковий доробок Й. Шумпетера, П. Друкера, Л. Абалкіна, В. Александрової, Л. Безчасного, В. Вишневського, А. Загороднього, М. Герасимчука, В. Гейця, В. Новицького, Б. Кваснюка, Ю. Стадницького, Л. Федулової та ін. Все ж, аналіз сучасного стану матеріально-технічної бази інноваційної сфери в Україні носить, як правило, загальний характер і потребує виявлення її секторальних резервів щодо розвитку вітчизняного економічного потенціалу.

Метою статті є оцінка стану матеріально-технічної бази інноваційної сфери в Україні за основними секторами діяльності та виявлення її резервів щодо розвитку економічного потенціалу.

Важливу роль у забезпеченні інноваційного потенціалу вітчизняної економіки та виходу з економічної кризи відіграє система підвищення ефективності капіталовкладень як вцілому в економіці, так і в інноваційній сфері. Динаміка індексу інвестицій в основний капітал підприємств України (метод ланцюгових підстановок) представлено на Рис .1.

З 1991р. до 1998 р. в Україні прослідковувалася тенденція до зменшення індексу інвестицій в основний капітал, а починаючи з 2001 р. і до початку світової фінансової кризи спостерігалася постійне помірне збільшення цього показника [1]. Незважаючи на позитивну передкризову динаміку найбільшою проблемою системи капіталовкладень є те, що основні фонди вітчизняних підприємств фізично й морально зношені. Інфляційні ж процеси

знецінюють власні кошти підприємств, накопичені за рахунок амортизаційних відрахувань, тому на сьогоднішній день вони не можуть бути повноцінним джерелом оновлення основних засобів підприємств.

В таких умовах процес накопичення капіталу та капіталовкладень суттєво залежить від системи прискореної амортизації та системи пільг (повне звільнення від оподаткування або зменшення податкових сум).



**Рис. 1** Індекс інвестицій в основний капітал підприємств України в 1991-2007 рр.[2]

Такі системи застосовуються в усіх розвинених країнах. Так, у Франції за перший рік служби списують до 50% вартості обладнання., в Японії прискорена амортизація застосовувалась вже ще з 50-х рр., у США з 1981 р діє податковий кредит на дослідницькі інвестиції [3,с.53]. Зменшуючи податкові ставки на прибуток, держава створює додаткові джерела внутрішніх капіталовкладень. В Україні ж високий податковий тиск є одним із факторів несприятливого інвестиційного клімату. Саме тому концептуальною необхідністю процесу накопичення капіталу та капіталовкладень в Україні є перегляд та розширення системи пільг, спрямованих на активізацію відповідних процесів. Все це стосується і інноваційної сфери, що є серцевиною економічних процесів.

Стан матеріально-технічної бази інноваційної сфери можна охарактеризувати багатьма показниками. Але при цьому вагомою проблемою є відсутність вихідних даних для аналізу. На жаль, вітчизняна статистика оперує незначним масивом відповідних матеріалів. В даному дослідженні ми проаналізуємо показники, інформаційною базою для розрахунку яких є офіційні статистичні джерела, а саме: динаміка та структура середньорічної вартості основних засобів, загальна площа власних приміщень наукових організацій, фондоозброєність, технічна оснащеність та оснащеність власною площею працівників наукових організацій.

Аналіз показника середньорічної вартості основних засобів організацій, які займаються науково-технічною діяльністю, за секторами діяльності (табл. 1) свідчить про його вагоме зростання в усіх секторах наукової діяльності в останні роки.

Але, на наш погляд, говорити про якісне нарощення матеріально-технічної бази інноваційної сфери не можна, оскільки у вартісних показниках присутня частка інфляційного

переоцінювання. Для більш детального аналізу доцільно було б проаналізувати показники руху основних засобів, але офіційна статистика таких даних не надає.

В секторальній структурі середньорічної вартості основних засобів наукових організацій за останні роки відбулися також зміни, що характеризуються збільшенням частки державного сектору та зменшенням підприємницького.

Таблиця 1

Середньорічна вартість основних засобів вітчизняних організацій, які займаються науково-технічною діяльністю\*

Сектор діяльності	2005 р.		2008 р.		2009 р.		Темп росту, %
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	2009 /2005
Всього, в т.ч.:	8738,8	100	12000,7	100	14533,8	100	166,3
Державний	4751,6	54,37	7947,1	66,2	10111,5	69,6	212,8
Підприємницький	3753,9	62,95	3697,1	30,8	3931,8	27,3	104,7
Вища освіта	233,4	2,67	356,3	2,9	472,3	2,9	202,4
Приватний неприбутковий	...	...	0,2	0,1	18,2	0,2	...

\*Розраховано автором за даними [4]

Середньорічна вартість основних засобів сектору вищої освіти в загальному обсязі середньорічної вартості основних засобів наукових організацій складає майже найменшу частку – близько 3% і особливими тенденціями зростання не характеризується. На наш погляд, це свідчить про те, що потенціал сектору вищої освіти є скоріше всього недооціненим, а тому недостатньо використаним в системі наукової діяльності.

Незважаючи на зростання середньорічної вартості основних засобів наукових організацій в Україні близько 70% парку обладнання, призначеного для виконання наукових розробок, має фізичний знос понад 50%, третина – повністю фізично зношена [5]. Майже 80% організацій, що виконують наукові розробки, оснащені морально застарілими і зношеним обладнанням, що спричиняє згортання експериментальних досліджень у ряді важливих напрямів [5]. Така обставина частково пояснює низьку результативність інноваційної сфери, оскільки частка наукомісткої продукції в структурі ВВП України складає лише 1,2% [4]. Ефект «голої ентузіазму» не безмежний, тим більше в сфері наукової діяльності, кадровий склад якої є найбільш кваліфікованим.

В свою чергу неадекватність матеріально-технічного забезпечення інноваційної сфери унеможливує вихід зарядних імпульсів для розвитку вітчизняного промислового потенціалу, нинішній стан якого науковці оцінюють як деградаційний. Деградаційними ознаками вітчизняного промислового потенціалу є збільшення питомої ваги галузей низько-технологічного й сировинного спрямування, зменшення частки великих інноваційно спроможних підприємств, суттєве зменшення частки високотехнологічної, наукомісткої продукції тощо. Так, за період 1985-2007 рр. частка промисловості зменшилася з 41,4 до 31,0%, сільського господарства - з 19,4 до 9,0%, будівництва - з 8,5 до 5,4% [5]. За цей же період суттєво зросла питома вага транспорту і зв'язку - з 6,3 до 14,6%, торгівлі, матеріально-технічного забезпечення та заготівель - з 6,0 до 27,2%. Сектор машинобудування у промисловому комплексі України (11,3%) втричі гірше виглядає, ніж у світі (35,9%), вчетверо - порівняно з розвиненими країнами (45,3%) [5].

Дещо ширшу характеристику стану матеріально-технічної складової інноваційної сфери України надає показник загальної площі власних приміщень, що належать організаціям, які займаються науково-технічною діяльністю (табл.2).

Таблиця 2

**Загальна площа власних приміщень вітчизняних організацій, які займаються науково-технічною діяльністю\***

Сектор діяльності	2005 р.		2008 р.		2009 р.		Темп росту,% 2009/2005
	Тис. кв. м	%	Тис. кв. м	%	Тис. кв. м	%	
Всього, в т.ч.:	8522,0	100,00	8031,9	100,00	8011,6	100,00	94
Державний	3444,2	40,41	3732,5	46,47	3694,2	46,11	107
Підприємницький	4766,7	55,95	3948,8	49,16	3853,3	48,09	81
Вищої освіти	311,0	3,64	350,4	4,37	464,1	5,80	149
Приватний неприбутковий	-	-	0,2	-	115,9	-	-

\*Розраховано автором за даними [4]

За 2005-2009 рр. динаміка загальної площі власних приміщень організацій, які займаються науково-технічною діяльністю, є позитивною практично у всіх секторах наукової діяльності, окрім підприємницького. Попри те, що темпи росту показника забезпеченості власними приміщеннями сектору вищої освіти є найвищими – 149 %, його частка в загальній структурі є найменшою і в 2009 р. склала близько 6%. Це підтверджується і відносними показниками, що характеризують оснащеність працівників організацій, які займаються науково-технічною діяльністю (табл.3).

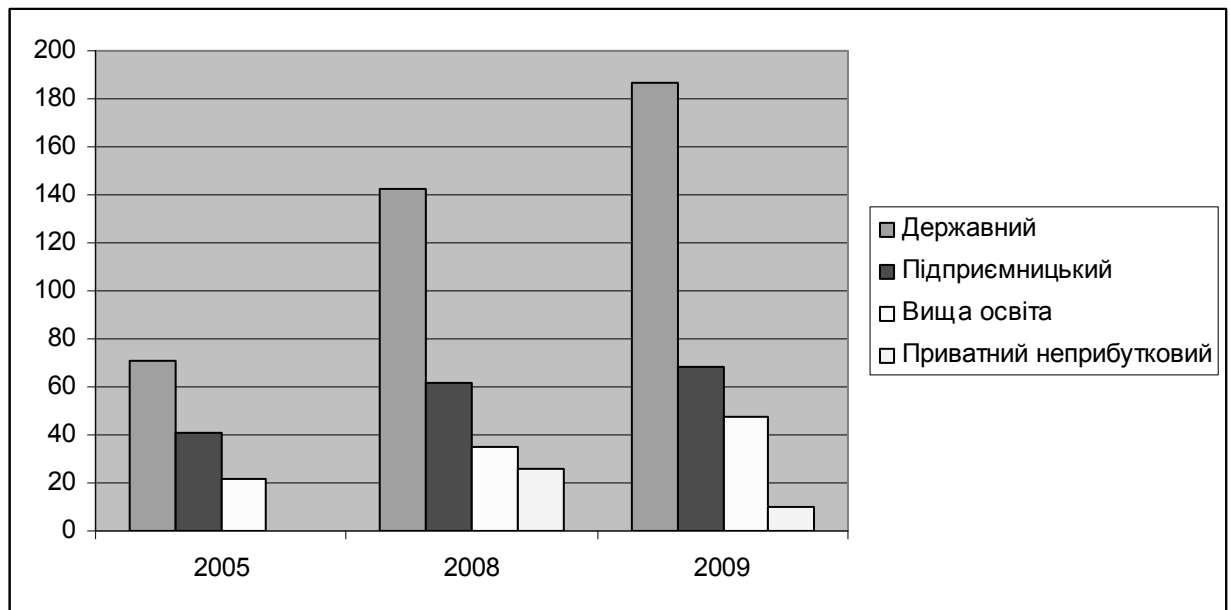
Таблиця 3

**Оснащеність працівників основної діяльності вітчизняних організацій, які займаються науково-технічною діяльністю\***

Сектор діяльності	Фондоозброєність			Технічна оснащеність			Оснащеність власною площею		
	2005	2008	2009	2005	2008	2009	2005	2008	2009
Всього	51,5	95,2	117,6	14,1	24,4	26,3	43,6	57,0	59,0
Державний	70,9	142,4	186,5	18,6	36,4	38,1	45,4	60,0	62,0
Підприємницький	40,9	61,7	68,3	11,4	15,4	17,9	44,0	57,0	59,0
Вища освіта	21,5	34,6	47,3	9,0	12,1	14,6	28,5	34,0	46,0
Приватний неприбутковий	...	25,7	10,2	14,1	2,9	1,2	-	23,0	59,0

\*Розраховано автором за даними [4]

Так, фондоозброєність, технічна оснащеність та оснащеність власною площею працівників основної діяльності наукових організацій найвищою є в державному секторі. Сектор же вищої освіти, як і приватний неприбутковий сектор, попри наявний кадровий потенціал, має найнижчі відповідні показники (Рис.2).



**Рис.2. Динаміка фондоозброєності працівників організацій, які займаються науково-технічною діяльністю в 2005-2009 рр.**

На наш погляд, навіть ці загальні показники розподілу та оснащення основними засобами працівників організацій, які займаються науково-технічною діяльністю, свідчать про наявність невикористаного потенціалу в секторі вищої освіти. Цей потенціал сконцентрований, насамперед, в кадровій складовій вузівського сектору. Таке становище свідчить про неефективний підхід в розробці секторальних пропорцій інноваційної політики.

Отже, в результаті оцінки сучасного стану матеріально-технічної бази інноваційної сфери в Україні було виявлено її загальну низьку дієздатність і практичну неготовність щодо розвитку вітчизняного економічного потенціалу. Застарілість сучасної технологічної бази науки, декларативні підходи щодо її модернізації, її неефективний секторальний розподіл фактично унеможливають проведення в Україні наукових досліджень на світовому рівні. Концентрація матеріально-технічного забезпечення інноваційної сфери в Україні в державному секторі свідчить про наявність резервів інноваційного потенціалу в інших наукових сегментах, зокрема, в секторі вищої освіти, де зосереджено значний кадровий потенціал. Для забезпечення відповідності матеріально-технічної бази інноваційної сфери цілям побудови інноваційно-орієнтованого суспільства в Україні необхідно:

- прийняти дієву програму модернізації основних засобів організацій, які займаються науково-технічною діяльністю в Україні;
- розширювати систему пільг, спрямованих на стимулювання вкладень у виробництво. Ця система традиційно включає систему прискореної амортизації та систему податкових пільг;
- оптимізувати секторальний розподіл матеріально-технічного забезпечення інноваційної сфери відповідно до рівня концентрації кадрового потенціалу;
- нарощувати матеріально-технічне забезпечення вищої освіти, адже саме в ньому сконцентровано найбільшу частку кадрового потенціалу інноваційної сфери.

На наш погляд, перспективи подальших пошуків представленого дослідження знаходяться саме в напрямку пошуку подальших аргументів і шляхів переорієнтації

розподілу матеріально-технічного забезпечення інноваційної сфери з державного сектора в інші наукові сектори, зокрема, в сектор вищої освіти

### *Література*

1. Шаперенков А.В. Капіталовкладення як елемент забезпечення інноваційного потенціалу вітчизняної економіки: / А.В. Шаперенков // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, перспективи, проблеми». У двох томах. Т.1.- Харків: ХНТЕУСГ, 2010.-320 с.
2. Офіційний сайт Кабінету міністрів України: Режим доступу: [http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art\\_id=28011575](http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=28011575)
3. Загородній А. Менеджмент реальних інвестицій. / А. Загородній, Ю. Стадницький. — К. Знання. 2000 - 209 с.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні за 2009 рік.: Статистичний щорічник України. - К.: Державний комітет статистики України, 2010
5. Герасимчук В.Г. Хто і яким чином змінить інерційний сценарій падіння інноваційного потенціалу України? / В.Г. Герасимчук // Актуальные проблемы научно-технологической и инновационной политики в контексте формирования общеевропейского научного пространства: опыт и перспективы: Материалы международного симпозиума (Киев, 16-17 июня 2010 г.) Киев, Феникс, 2010

*Рекомендовано до публікації:*  
*Д.е.н., проф.. Вагоновою О.Г., 27.01.2011*

*Надійшла до редакції:*  
*16.01.2011*